

Nevels rond bos en hout in 1992

1992 is een jaar met grote onzekerheden. Dat geldt ook voor bos en bosbouw, voor hout en houtmarkt.

Onzekerheid over wat in de wereld gaat gebeuren, bijvoorbeeld in een van de grootste bos- en houtlanden, de voormalige Sovjet-Unie, of in de omstreken bosgebieden in de tropische wereld en Noord-Amerika, ontwikkelingen met repercussies voor de houtmarkt overal in de wereld. Onzekerheid over de invloed van de milieupolitiek op de markten van rondhout tot en met zijn eindprodukten. Onzekerheid over het bosbouwbeleid zowel nationaal als buiten onze grenzen.

Het gaat om structurele ontwikkelingen. Ze hebben alle grote invloed op bosbouw en houtmarkt overal in de wereld. Ik zal ze slechts kort bespreken. Hoewel ook over de conjunctuur in 1992 veel onzekerheid hangt en van optimisme bepaald geen sprake is, laat ik die hier buiten beschouwing.

Naar een bosbouwbeleid in de EG?

Men moet helaas constateren dat in de afgelopen dertig jaar het bosbouwbeleid van de EG nog steeds niet echt vorm heeft gekregen, erger nog, dat het in feite niet eens bestaat. Dat geldt per definitie ook voor een houtproductiebeleid. Zeker, er is een aantal richtlijnen op technische punten, er is een aantal meer of minder indrukwekkende voorstellen van de Europese Commissie zoals het voorstel van 1987 voor een bos- en houtstrategie, maar beleid is er pas als de Raad van Ministers tot zo'n strategie besluit. En dat gebeurt niet. Of zoiets in 1992 over de horizon komt moet ten eerste worden betwijfeld. Wat er dit jaar wel lijkt te komen is een richtlijn die mede-financiering door de EG van bebos-sing van landbouwgronden op veel ruimere schaal dan in het verleden mogelijk gaat maken. Maar dat is geen uiting van een EG-bosbouwbeleid, maar onderdeel van het EG-landbouwbeleid, van een zoveelste poging om het probleem van de landbouwoverschotten aan te pakken. Bovendien is het niet een verplichtende richtlijn; elke lidstaat mag kiezen of hij wel of niet mee wil doen. Zal de politiek, onze staatssecretaris voorop, zo doortastend zijn om de nieuwe richtlijn te gaan gebruiken als instrument om een deel van het Meerjarenplan Bosbouw te realiseren?

Wat een communautair bosbouwbeleid betreft is het wellicht beter om de realiteit maar onder ogen te zien: een dergelijk beleid zit er voorlopig niet in. De politiek wil het niet. En de binnen de EG zo machtige landbouw wil het ook niet. De positie van de bosbouwafdeling binnen het Directoraat-Generaal Landbouw van de Europese Commissie is een zeer ondergeschikte, en dat zegt al genoeg. Het meest voor de hand ligt dan ook een pragmatische opstelling: bevorderen dat in het kader van het landbouw- en van het milieubeleid maximale mogelijkheden voor de bosbouw ontstaan. Dat vraagt een goede samenwerking tussen de Brusselse lobby-organisaties uit de bos- en houtwereld. Die is er nu niet maar daaraan moet wel gewerkt worden.

Tropisch bos en tropisch hout

De meest onzekere factor in de zich permanent voortslepende discussie over het tropische bos is de reactie van de betrokken tropische landen op alles wat in de afgelopen jaren in Westerse landen over hen is gezegd, voorgesteld en besloten.

De scherpe kanten van de discussie lijken er een beetje af te gaan. In Nederland heeft de overheid daaraan een belangrijke bijdrage geleverd door het inmiddels door de Tweede Kamer goedge-

keurde „Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud“ dat in het algemeen gunstig is ontvangen. In 1992 zal blijken hoe de uitvoering van dat regeringsstandpunt zal worden ingevuld. Dan zal ook duidelijk worden in hoeverre de verschillende maatschappelijke sectoren, betrokken bij de discussie over tropisch bos, bereid zullen zijn om een integrale uitvoering van het standpunt van onze regering te steunen en zich niet zullen vastbijten in die passages daaruit die hun het beste passen. Ook in een aantal andere Westerse landen lijken de bij tropisch bos betrokken partijen elkaar wat vriendelijker aan te kijken. De houthandel en de houtindustrie die met tropisch hout werken slagen er in duidelijker te laten doordringen, zowel intern als naar buiten, dat behoud van tropisch bos een op duurzaamheid gericht beheer voor hen van levensbelang is. Toenemend raken zij er van overtuigd dat een dergelijk beheer ook beloond moet worden, via een keurmerk of anderszins. Een aantal natuur- en milieuorganisaties lijkt te erkennen dat het overgrote deel van het tropische bos niet door houtwinning maar door geheel andere oorzaken aan zijn einde komt, hoofdzakelijk door behoefte aan landbouwgrond en dat heeft weer te maken met armoede en honger.

Onzekerheid heerst inmiddels over de te verwachten opstelling van de betrokken tropische landen. Hun bosbouwbeleid heeft harde, vaak ongenueanceerde en nogal eens onredelijke kritiek gekregen. Het ziet er naar uit dat ze genoeg beginnen te krijgen van al die kritische geluiden uit rijke landen, temeer omdat ze weten dat diezelfde landen voor een niet onbelangrijk deel hun welvaart te danken hebben aan het economisch optimaal benutten van wat de bodem hen kan leveren. Hun bossen worden intensief gebruikt om hout te produceren, een voor de mens essentiële grondstof. Maar vooral in de dichtbevolkte landen werd ook veel bos, in landen als Nederland zelfs vrijwel al het bos gekapt voor de ontwikkeling van de landbouw. Want door de eeuwen heen is het zo geweest: waar veel mensen wonen en de welvaart laag is heeft het bos het moeilijk!

De ergernis van de tropische landen, geconfronteerd met in hun ogen hypocriete bemoeizucht, is dan ook begrijpelijk. In een artikel van Van der Boon in het Financieele Dagblad van 6 januari j.l. stond het treffend: „Nu de mondiale milieugebruiksruimte zijn grenzen laat zien, heeft het Zuiden weinig zin om min of meer tot het natuurreservaat van het Noorden te worden uitgeroepen.“ Ambassadeur Kofour van Ghana, eerste woordvoerder voor de ontwikkelingslanden bij de voorbereiding van de komende UNCED-conferentie in Rio de Janeiro, wond er geen doekjes om: „Wij accepteren niet dat hulpbronnen op het gebied van ontwikkelingslanden beschouwd gaan worden als zogenaamd gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid..... Het zou in feite neerkomen op onteigening van onze bossen....“ Uit andere ontwikkelingslanden, zoals Senegal, Brazilië en Pakistan komen soortgelijke harde reacties. Heeft het Noorden zijn hand

overspeeld? Ik denk dat 1992 het zal leren, onder meer via de UNCED-conferentie. Het zou goed zijn als daar de landen met veel kritiek op het bosbeheer in de tropen etaleren wat ze zelf doen om hun bestaande bossen optimaal te beheren en, vooral, wat ze ondernemen om hun in de loop der eeuwen zwaar aangetaste bosareaal weer enigermate op peil te brengen. En het zou ook goed zijn als, de strijders voor het behoud van het tropische regenbos, hoe belangrijk de ecologische aspecten ook mogen zij toch eens wat meer begrip tonen voor de economische betekenis van het bos, voor de noodzaak om duurzaam hout te produceren, omdat dit een grondstof is die weer wat meer welvaart kan geven. Want dat begrijpen arme landen. Zij zien nog de relatie tussen het produceren van grondstoffen en het verkrijgen van welvaart. Wij niet meer, behalve als grondstoffen schaars zijn en dus ook hun producten, als er oorlog is of een oliecrisis.

De bosbouw in de gematigde luchtstreken onder vuur?

Ik ben wat uitvoerig op de discussie over het tropische bos ingegaan omdat die typerend is voor een wereldwijd groeiende overtuiging bij bepaalde politiek invloedrijke groeperingen uit de natuur- en milieubeweging dat bosexploitatie schadelijk is voor een ecologisch verantwoorde ontwikkeling van het bos. Daarvan ondervindt nu ook de bosbouw in landen in de gematigde luchtstreken de gevolgen.

Een typerend, veel besproken voorbeeld is de strijd die zich in het Westen van Noord-Amerika afspeelt rond het beheer en de exploitatie van de oude natuurlijke naaldbossen ("old growth"). De natuur- en milieuorganisaties in Canada en de USA hebben de steun van de landelijke politiek

weten te krijgen voor een verregaande mate van bescherming van de resterende natuurbossen; een goede zaak, zolang die gepaard gaat met de erkenning dat een deskundig bosbeheer het toestaat hout te oogsten zonder dat het voortbestaan van de bossen wordt geschaad. De kritiek op het bosbeheer in heel Canada, niet alleen in het Westen, groeit sterk. Inderdaad is daar op veel plaatsen sprake van over-exploitatie en veel te weinig herbebossing. Maar ook in andere landen in de gematigde luchtstreken steekt de kritiek op bosbouw en bosbeheer de kop op, waaronder landen met een aanzienlijke houtproductie en export van houtprodukten zoals de USA, Zweden en Finland, landen waar meestal wel sprake is van een op duurzaamheid gericht bosbeheer. Die kritiek is deels verschillend van aard; zij kan gericht zijn op kaalkap, ontwatering van beboste venen, gebruik van niet-inheemse boomsoorten, verstoring van biotopen voor bepaalde levensgemeenschappen of individuele planten en dieren, te weinig loofbomen, enzovoorts. Maar ze heeft in verreweg de meeste gevallen twee kenmerken gemeen: ze ademt afkeer van ingrijpen van de mens in het bos en ze geeft geen antwoord op de vraag „Hoe komen we aan het nodige hout als steeds meer bos aan de hutoogst wordt onttrokken?” De argumentatie is simpel en aantrekkelijk, ligt politiek ook goed: de natuur moet zich ongestoord kunnen ontwikkelen, de mens moet er met zijn handen afblijven.

De acties tegen bosbouw en bosbeheer in de gematigde luchtstreken kunnen grote gevolgen hebben voor de hutoogst, vooral in Noord-Amerika. In hoeverre de daarop gerichte activiteiten ook elders zullen aanslaan is volstrekt onzeker.

Milieubeleid en markten

Wij hadden het zojuist over de natuurbescherming. Maar milieubescherming gaat veel verder. En ook daarbij zijn bos en hout betrokken. En ook daarover is de onzekerheid groot. Veel bosbouwers denken dan in de eerste plaats aan de betekenis van bossen voor het langdurig vastleggen van CO₂. Het is een reden waarom het ministerie van VROM zich zeer voor bossen en voor bosbouwbeleid is gaan interesseren, en dat is politiek gezien een belangrijk voordeel voor de bosbouw. Waartoe die belangstelling op korte termijn gaat leiden is moeilijk te zeggen, maar het perspectief is gunstig.

Hoe belangrijk het onderwerp CO₂ en bos ook mag zijn, wij denken in verband met ons onderwerp aan een heel ander aspect van het milieubeleid, een aspect dat voor de bosbouw en de houtmarkt in tal van landen en zeker in de EG grote onzekerheden met zich meebrengt en belangrijke repercussies kan hebben voor bosbouw en houtindustrie. Ik bedoel het afvalstoffenbeleid, dat zowel industriële produkten als hun grondstoffen raakt. Hoe zo'n beleid, bij-

voorbeeld door stimulerende of beperkende maatregelen een markt totaal kan veranderen hebben we recent gezien bij oud papier. Hetzelfde gaat gebeuren in de verpakkingsector. De produkten gaan beoordeeld worden op hun „milieuvriendelijkheid”, en daarmee op de milieubelasting die ze geven, van hun produktie tot na hun uiteindelijke verbruik. De producenten bejveren zich al danig om voor hun produkt en daarmee ook voor hun grondstof een zo gunstig mogelijk rapportcijfer te krijgen. Waar dat in 1992 allemaal tot zal leiden is onmogelijk te zeggen. Daarvoor wordt er nog teveel gestoeid. Maar wel is het van het allergrootste belang dat de bos- en houtsector in zijn algemeenheid goed wakker is en probeert de positie van hout in dit verband zo veilig mogelijk te stellen! Daarbij gaat het er vooral ook om dat in de op te stellen „ecobalansen” van produkten ook de milieuaspecten van het produktieproces van de grondstof wordt meegenomen, want daarin gooit hout hoge ogen! De materie is echter te ingewikkeld om hierop nu verder in te gaan.

Een andere onzekerheid: Rusland

De voormalige Sovjet-Unie was het grootste bosland en na de USA de grootste houtproducent in de wereld. Hoewel het overgrote deel van zijn hutoogst in eigen land bleef, nam het toch nog 7% van de totale export van hout en houtprodukten in de wereld voor zijn rekening ofwel, omgerekend in equivalente hoeveelheden rondhout, 41 miljoen m³. Zeker wat gezaagd naaldhout betreft had de Sovjet-Unie een grote invloed op de internationale markt. Ook al omdat zijn bevolking aan een aantal houtprodukten, vooral papier, karton en plaatmaterialen groot gebrek heeft, was stijging van de hutoogst een zeer nadrukkelijk doel van het bosbouwbeleid van de regering. Maar de Sovjet-Unie is niet meer, en daarmee wordt de wereldhoutmarkt voor 1992 met enkele grote onzekerheden geconfronteerd. In de eerste plaats: Het bos is zeer onregelmatig over de vroegere USSR verdeeld. Het overgrote ligt in de Russische Federatie, het land van Jeltsin. De Oekraïne bijvoorbeeld heeft relatief weinig gesloten bos, slechts 13% van zijn landoppervlakte. De Centraalaziatische republieken Tadzjikistan, Kazachstan en Kirgizistan, zijn voor slechts 3 tot 4% met bos bedekt. De Russische Federatie, voorzover die een eenheid blijft, neemt dus wat bos en hout betreft een absoluut overheersende plaats in. Men kan zich afvragen in hoeverre dit tot problemen bij de houtvoorziening van andere republieken leidt en in hoeverre deze zich gedwongen zullen zien om hun importbehoefte in andere landen dan de Russische Federatie te dekken. Laten we niet vergeten dat Europa er met de Oekraïne een zeer grote netto-importeur van hout en houtprodukten bij krijgt; dit land met zijn 52 miljoen inwoners moet naar schatting 75 à 80% van zijn behoefte invoeren. Een tweede probleem: Al in 1991 bleek de hutoogst in de Sovjet-Unie sterk terug te lopen. Begin november was nog maar

75% van de voor dat jaar geplande oogst gerealiseerd. Een groot vraagteken is wat de gevolgen van de recente en wellicht nog komende gebeurtenissen in dit deel van de wereld voor de hout-oogst en daarmee voor de houtbalans van het nieuwe Gemeenebest en zijn afzonderlijke republieken zal hebben. In de loop van 1992 komen we op dit onderwerp met zijn vele vraagtekens zeker terug.

En dan Nederland....

Er kan in 1992 in het Nederlands bosbouwbeleid veel gebeuren, tenminste als er een einde komt aan eindeloos rekken. Want dat is teveel gebeurd sinds de tweede helft van de zeventiger jaren toen de kiem werd gelegd voor het Meerjarenplan Bosbouw. Bij lastige vragen uit het parlement en van elders verwees de minister, later de staatssecretaris achtereenvolgens naar „binnenkort te verschijnen” regeringsstandpunten, eerst het Meerjarenplan zelf, vervolgens naar het uitvoeringsprogramma daarvan en toen naar de evaluatie van de uitvoering. Dat laatste zou de staatssecretaris aan de Kamer eind 1991 aanbieden. Dat wordt intussen voorjaar 1992, want de verhuizing van de nieuwe Directie NBLF van Utrecht naar Den Haag legde een onmogelijk groot beslag op de ambtenaren die het allemaal moeten klaarstomen, bovendien nog gehandicapt door het vertrek van een aantal deskundige collega's. En nu is er bovendien nog een aantal commissies aan het werk of gaat binnenkort aan de slag die over belangrijke onderdelen van het bosbouwbeleid advies moeten uitbrengen. En zonder die adviezen kan de staatssecretaris uiteraard nog geen duidelijk beleid uitstippelen en zal de Kamer en zullen wij moeten wachten.

Toch kunnen we bij wat nu op het vuur staat in elk geval iets positiefs constateren: er staat heel wat te koken. Er is bosbouwbeleid in de maak! In dit verband het volgende:

— De evaluatie van de realisering van het Meer-

jarenplan Bosbouw is vlot uitgevoerd, ondanks de eerdergenoemde handicaps voor de betrokken ambtenaren. Het bedrijfsleven praat vanaf het begin mee over de opzet en over de voorlopige resultaten, en dat is wel eens anders geweest! — De instelling van een Commissie Functiebeloning door de staatssecretaris van LNV betekent dat hij begrip heeft voor een passende beloning van functies die het bos voor de samenleving heeft. Het is een kans voor de bosbouw om te laten zien dat men hierover heldere ideeën heeft. Voorwaarde moet wel zijn dat voorkomen wordt dat door een onevenwichtig subsidiebeleid bepaalde functies onderuitgaan! Zonder dat de samenleving en dus de politiek extra geld op tafel legt voor de immateriële diensten die het bos haar bewijst, is een functiebeloning ons inziens niet acceptabel. Want dan krijgt de bosbouw een sigaar uit eigen doos gepresenteerd. Bovendien zal het resultaat dan ten nadele van de houtproductie zijn.

— De binnenkort in te stellen Commissie Bosuitbreiding, die een zware commissie lijkt te worden waarbij drie ministeries (EZ, LNV en VROM) betrokken zijn, kan baanbrekend werk doen om de veel te traag voortsukkelende bosuitbreiding beter te laten lopen, vooral op politiek en op bestuurlijk terrein. Zo kan ze boven water halen hoezeer een woud van wetten en regelingen ontmoedigend werkt op diegenen die de bossen moeten aanleggen en bovendien mogelijkheden tot tegenwerking biedt aan allen die nieuwe bossen niet willen.

— En dan wordt er nogal eens gewag gemaakt van de Commissie Van Vollenhoven. Die lijkt overigens, als men naar haar opdracht kijkt, meer met de financiering van natuurterreinen te maken te hebben dan met bossen zonder meer. Al zal ze bepaalde gedeelten van ons bos, waar het accent duidelijk op natuur ligt, ongetwijfeld meenemen, en dat is voor dat bos een goede zaak. Kortom, op hoog niveau wordt over de bosbouw intensief gepraat en dat is positief. Wat ik zojuist gezegd heb typeert overigens wel hoezeer we moeten afwachten en hoeveel uitkomsten onzeker zijn. En dan hebben we het nog niet eens over de decentralisatie-discussie gehad, een discussie waarbij helaas meer over wensen dan over consequenties wordt gesproken. Laten we hopen dat er in 1992 een krachtig, geloofwaardig bosbouwbeleid uit de bus komt. Maar dat zal alleen gebeuren als de verantwoordelijke politici, de staatssecretaris van LNV voorop, bereid zijn om die verantwoordelijkheid ook werkelijk te nemen en zich niet laten verleiden tot steeds maar weer uitstellen van maatregelen die nodig zijn om het bos ten behoeve van onze samenleving goed te laten functioneren.

Ir. H.A. van der Meiden

Stichting Bos en Hout©
Bosrandweg 5, Postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-24666

SBH